

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΛΥΔΙΑ ΚΟΥΡΤΗ(1340200700174)

ΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

- Εισαγωγή
- Δικαίωμα του παιδιού στην ισότητα
- Δικαίωμα του παιδιού στην ζωή, την υγεία και την αγνότητα
- Δικαίωμα του παιδιού στην ελευθερία, ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας
- Δικαίωμα του παιδιού στην οικογένεια
- Δικαίωμα του παιδιού στην Παιδεία
- Δικαίωμα του παιδιού στην μη απασχόληση σε εργασία
- Κρίσεις
- Επίλογος

■ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα παιδιά ήταν, είναι και θα είναι πάντα η πιο ευαίσθητη ομάδα της ανθρώπινης κοινωνίας. Όντας το μέλλον της ανθρωπότητας, εδώ και 60 χρόνια περίπου, σύσσωμη η παγκόσμια κοινότητα έχει δραστηριοποιηθεί προκειμένου να εξασφαλίσει στη νέα γενιά καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και μια σειρά από δικαιώματα που να προστατεύουν τα παιδιά από τους κινδύνους και την διαφθορά των καιρών μας. Με κεντρικό σημείο αναφοράς τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού που κυρώθηκε στις 02-12-1992 (Ν 2101/1992) και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού που κυρώθηκε στις 28-05-1997 (Ν2502/1997), η Ελληνική Πολιτεία έχει προβεί αρκετές φορές στην θέσπιση θετικών μέτρων προκειμένου να προστατέψει τα δικαιώματα των παιδιών και να πείσει τα τελευταία ότι χαίρουν ιδιαίτερης φροντίδας από πλευράς της. Αρχίζοντας από το ισχύον Ελληνικό Σύνταγμα του 1975/86/01, διατάξεις όπως αυτές των άρθρων 2,4 και 5, με τις γενικές αναφορές <Ελληνες, όλοι, καθένας>, αναμφισβήτητα αναφέρονται και στα παιδιά. Ιδιαίτερα μεγάλο βήμα για τα δικαιώματα των παιδιών έγινε το 1982, με την εξέλιξη του Ελληνικού Οικογενειακού Δικαίου, που τονίζει την ευαισθησία για τα παιδιά. Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει επίσης και στην καταγραφή του δικαίου των ανηλίκων (που συμπεριλαμβάνει και τα παιδιά, καθώς η παιδική ηλικία είναι η πιο κρίσιμη των ανηλίκων παιδιών), το οποίο προβλέπει ποινές και μέτρα προστασίας για μιά πληθώρα θεμάτων που απασχολούν τον κόσμο μας, όπως αυτό της παιδικής πορνογραφίας, της παιδοφιλίας, της παιδικής εργασίας κάτω από απαράδεκτες συνθήκες, της παιδικής εκμετάλλευσης, της ενδοοικογενειακής βίας κλπ . Με τα συνταγματικά δικαιώματα του παιδιού έχουν επίσης ασχοληθεί πολλές φορές τα Εθνικά μας δικαστήρια καθώς και τα κοινοτικά. Τέλος, για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί, Διεθνείς Οργανισμοί και άλλες Οργανώσεις, όπως η UNICEF, Το χαμόγελο του παιδιού και ο Συνήγορος του παιδιού.

■ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ

Κορυφαίο,μητρικό δικαίωμα,η αρχή της ισότητας διατυπώθηκε στην αρχαία Ελλάδα,αποτέλεσε το θεμέλιο της χριστιανικής διδασκαλίας,διεκδικήθηκε από τους ανθρώπους(χαρακτηριστικό είναι το έμβλημα της γαλλικής επανάστασης του 1789 :liberté égalité fraternité)και σήμερα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του δημοκρατικού πολιτεύματος.Το Ελληνικό Σύνταγμα του 1975/86/01,στο πρώτο άρθρο διακηρύσσει την (προεδρευομένη κοινοβουλευτική)δημοκρατία ως το πολίτευμα της χώρας,και στο άρθρο 4 υπογραμμίζει την ισότητα των Ελλήνων ενώπιον του Νόμου και την ισότητα ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους.Η συνταγματικώς κατοχυρωμένη τόσο σε αλλοδαπά συντάγματα,όσο και σε διεθνείς συμβάσεις ισότητα,αν και αναγνωρίζεται από όλους,ακόμα και σήμερα βάλλεται ποικιλοτρόπως:αρχίζοντας με την διάκριση που παρατηρείται σε πολλές ευρωπαϊκές κοινωνίες μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία,και στην Ελλάδα σε πολλά δημοτικά σχολεία τόσο μαθητές,όσο και καθηγητές μερικές φορές περιθωριοποιούν αλλοδαπούς μαθητές,κυρίως παιδιά μεταναστών.Το πρόβλημα αυτό,σύμφωνα με έκθεση του Συνηγόρου για το παιδί,έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις,συμβάλλει μάλιστα και στη μετέπειτα εξέλιξη των παιδιών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών.Επιπροσθέτως,οποιαδήποτε διάκριση λόγω καταγωγής στα σχολεία αλλά και στην κοινωνία γενικότερα,αντιβαίνει στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.Πιο συγκεκριμένα,στο άρθρο ΙΙ-80.1,ρητά απαγορεύεταικάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου,φυλής,χρώματος,εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης,γενετικών χαρακτηριστικών,γλώσσας,θρησκείαςή πεποιθήσεων,πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμηςιδιότητας κλπ. Στο ίδιο περιβάλλον,περιθωριοποίηση παρατηρείται πολλές φορές σε δημοτικά σχολεία,κυρίως από μαθητές προς συμμαθητές τους που έχουν ψυχοσωματικά,διανοητικά και κινητικά προβλήματα.Ωστόσο,αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την-επικυρωμένη και από το Ελληνικό Κοινοβούλιο-Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού(02/12/1989)των Ηνωμένων Εθνών.Σύμφωνα με το άρθρο 23 της παραπάνω Συνθήκης,τα συμβαλλόμενα Κράτη(εκ των οποίων είναι και η Ελλάδα)αναγνωρίζουν ότι τα πνευματικώς ή σωματικώς ανάπηρα παιδιά πρέπει να διάγουν πλήρη και αξιοπρεπή ζωή,υπογραμμίζεται δε και το δικαίωμα των παιδιών αυτών για ειδική βοήθεια στην εκπαίδευσή τους,πρόσβαση σε χρήσιμες πληροφορίες κλπ.

■ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΖΩΗ, ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΝΟΤΗΤΑ

Η ανθρώπινη ζωή αποτελεί αναμφισβήτητα το κορυφαίο αγαθό που απολαμβάνει ο άνθρωπος. Ο τελευταίος από τη στιγμή που έρχεται στη ζωή έχει δικαίωμα αλλά και υποχρέωση να προστατεύει τη ζωή του αλλά και να διεκδικεί με κάθε νόμιμο τρόπο τον σεβασμό του δικαιώματός του στη ζωή τόσο από την Πόλιτεία, όσο και από τους συνανθρώπους του. Βασική έκφραση του δικαιώματος στη ζωή, αποτελεί το δικαίωμα στην υγεία, χωρίς την οποία, ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζεί, τουλάχιστον αξιοπρεπώς και ευτυχισμένος. Ιδιαίτερα για τα παιδιά, σημαντική όσο η ζωή και η υγεία, είναι και η αγνότητα, η οποία δυστυχώς προσβάλλεται με διάφορους τρόπους τόσο στο εξωοικογενειακό περιβάλλον (φερ' ειπείν, μέσω διαφημίσεων), όσο και στο ενδοοικογενειακό περιβάλλον.

1. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του ισχύοντος ελληνικού Συντάγματος, όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια, απολαμβάνουν την προστασία της ζωής τους, χωρίς φυλετικές, εθνοτικές και λοιπές διακρίσεις. Τον συντακτικό νομοθέτη, και ειδικά για την προστασία της ζωής του παιδιού, συμπληρώνουν περαιτέρω το ειδικευμένο δίκαιο των ανηλίκων καθώς και διεθνείς συμβάσεις. Πρώτον, η οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου (1948) στο άρθρο 3 προστατεύει την ανθρώπινη ζωή, ορίζοντας ότι «έκαστος Έχει δικαίωμα στη ζωή». Δεύτερον, το δικαίωμα στη ζωή προστατεύεται και από την ΕΣΔΑ, στο άρθρο 2 παρ. 1, σύμφωνα με το οποίο, «το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωήν προστατεύεται υπό του Νόμου». Όλες αυτές οι διατάξεις, προστατεύουν και τη ζωή του παιδιού. Για διασφάλιση του δικαιώματος αυτού ειδικά για τα παιδιά, καταρτίστηκε (και κυρώθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο) η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 6, προβλέπεται ότι «τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα στη ζωή», ενώ στην δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, τονίζουν την δέσμευση του κάθε συμβαλλομένου Κράτους να προστατεύουν το δικαίωμα του παιδιού στη ζωή, προβλέποντας ρητά ότι «τα Συμβαλλόμενα Κράτη μέρη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού». Τέλος, το ελληνικό ποινικό δίκαιο προασπίζει το δικαίωμα του παιδιού στη ζωή, προβλέποντας διακεκριμένες μορφές ανθρωποκτονίας που τιμωρούνται και αυστηρότερα, υπογραμμίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ιδιαίτερη αξία που έχει για την Ελλάδα η παιδική ζωή και η πράξη της αφαίρεσής της. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 303 βρίσκουμε το έγκλημα της παιδοκτονίας, σύμφωνα με το οποίο μητέρα που με πρόθεση σκώτωσε το παιδί της κατά τον τοκετό ή μετά τον τοκετό, αλλά ενώ εξακολουθούσε ακόμα η διατήραση του οργανισμού της από τον τοκετό, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι 10 ετών. Στην περίπτωση αυτή, ο Νόμος έκρινε ότι η γυναίκα που έχει μόλις φέρει στον κόσμο παιδί, έχει μειωμένη ικανότητα προς καταλογισμό, λόγω των ψυχολογικών διαταραχών που ακολουθούν μερικές φορές την γέννα.

Την θεωρία αλλά και την πρακτική απασχόλησε επίσης η άμβλωση και τα όρια του αξιοποίνου της. Τόσο επί της ετεραμβλώσεως, όσο και επί της αυταμβώσεως, η αξιόποινη συμπεριφορά έγκειται στο ότι θανατώνεται μια ανθρώπινη ζωή, η οποία βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο. Η ετεράμβλωση τιμωρείται αυστηρότερα από την αυτάμβλωση, καθώς ελλείπει και η συναίνεση της εγκύου, επιτρέπεται δε η άμβλωση γενικότερα, όταν ο τοκετός είναι αποτέλεσμα βιασμού, ή όταν ο γιατρός έχει διαγνώσει σοβαρή δυσπλασία ή ανίατη ασθένεια του εμβρίου. Σε κάθε άλλη περίπτωση δεν είναι επιτρεπτή.

2. Η μεγάλη σημασία της υγείας, έγκειται στο ότι η (υγειής) φυσική κατάσταση του ανθρώπου, αποτελεί την βασική προϋπόθεση για την άσκηση των περαιτέρω συνταγματικών δικαιωμάτων του. Ειδικά για τα παιδιά, η υγεία είναι ένα πολύ μεγάλο αγαθό, απαραίτητο για την σωματική αλλά και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Το Ελληνικό Σύνταγμα 1975/86/01, στο άρθρο 5 παράγραφος 5, ορίζει ότι <<καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας>>. Ειδικά για την προστασία του δικαιώματος στην υγεία του παιδιού, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο άρθρο 24, προβλέπει και την προστασία της παιδικής υγείας εμμέσως, ορίζοντας ότι <<Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και την φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους>>, ενώ, στο άρθρο 35, προβλέπεται ότι <<κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στην πρόληψη θεμάτων υγείας και να απολαύει ιατρική περίθαλψη, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές>>. Επιπροσθέτως, το άρθρο 63 που τιτλοφορείται <<δικαίωμα στην ακεραιότητα του ανθρώπου>>, προβλέπει μεταξύ άλλων την απαγόρευση της κλωνοποίησης και κάθε άλλης πρακτικής που στρέφονται κατά του αγαθού της υγείας. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί το πόρισμα του Συνηγόρου για το Παιδί, στο δελτίο τύπου στις 10.10.08, που είναι σχετικό με την ψυχική υγεία του παιδιού. Συγκεκριμένα, στις 10 Οκτωβρίου, ημέρα Παγκόσμιας Ψυχικής Υγείας, ο Συνηγόρος για το Παιδί, διαπίστωσε ότι παιδιά που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές ή άλλα ψυχοκοινωνικά προβλήματα, έχουν κάθε δικαίωμα να τύχουν ιδιαίτερης προστασίας από την Πολιτεία προκειμένου να προασπίσουν την υγεία τους, ωστόσο, μεγάλος αριθμός παιδιών που νοσούν από προαναφερθέντες ψυχικές νόσους, στερούνται της δυνατότητας να εισαχθούν σε κατάλληλες θεραπευτικές δομές και παραμένουν σε ακατάλληλα μέρη, όπως για παράδειγμα στην οικογενειακή στέγη, γεγονός που έχει πολύ αρνητικές συνέπειες για όλους, κυρίως όμως για τα παιδιά. Η υγεία του παιδιού προστατεύεται εξίσου και από το Ποινικό Δίκαιο. Η διάταξη του άρθρου 304^A, η πρόκληση σωματικής βλάβης σε έγκυο με σκοπό να προκληθεί σωματική ή πνευματική βλάβη στο έμβρυο, θεωρείται ένα <<διακεκριμένο>> έγκλημα και τιμωρείται αυστηρότερα, εξυπακούεται δε ότι κάθε άλλη προσβολή της υγείας του παιδιού, τιμωρείται βάσει του άρθρου 321 ΠΚ, που είναι η γενικότερη διάταξη για σωματικές βλάβες κατά ανηλίκων.

3. 3.Ιδιαίτερης ανάπτυξης πρέπει να τύχει το δικαίωμα του παιδιού στην αγνότητα.Τόσο το εκάστοτε Κράτος,όσο και η εκάστοτε οικογένεια θα πρέπει να μεριμνά ιδιαίτερα γαι την ομαλή ανάπτυξη της σεξουαλικής υγείας του παιδιού.Η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού,επιθυμεί να διασφαλίσει την σεξουαλική υγεία του παιδιού,Στο άρθρο 19,προβλέπει ότι<< Τα συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά,διοικητικά,κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα,προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας,προσβολής ή βιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών,εγκατάλειψης ή παραμέλησης,κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης,συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας,κατά τον χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή ενός από τους δύο,ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί>>. Στην ίδια Διεθνή Σύμβαση,στο άρθρο 34,τονίζεται επίσης η υποχρέωση των συμβαλλομένων Κρατών << να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας.Για τον σκοπό αυτό,τα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό,διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν

- i. την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική εκμετάλλευση
- ii. την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.
- iii. Την εκμετάλλευση των παιδιών για παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.

Καταληκτικά,προσπάθειες για την μείωση και την εξάλειψη της παιδοφιλίας,της πορνογραφίας και,της ασέλγειας και της εκμετάλλευσης παιδιών έχει γίνει και από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.Η απόφαση πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ της 19^{ης} Ιουλίου 2002 για την καταπολέμιση της εμπορίας ανθρώπων,προβλέπει ιδιαίτερα αυστηρά μέτρα για όλους εκείνους που βλάπτουν την σεξουαλική υγεία την παιδιών,εξουσιοδοτείται δε κάθε Κράτος-μέλος της ΕΕ να σκήσει εκείνο τη δίωξη εάν το έγκλημα τελέσθηκε στο έδαφός του.

■ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η ελευθερία είναι άρρηκτα δεμένη με την ισότητα και την δημοκρατική αρχή. Κατοχυρωμένη πλέον από όλα τα ξένα συντάγματα καθώς και από πολλές Διεθνείς Συμβάσεις, η ελευθερία και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αποτελούν συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα τα οποία εξασφαλίζουν το ευ ζην κάθε ανθρώπου.

- a. Από το πρώτο Ελληνικό Σύνταγμα (1844) που απαγορεύει ρητά την μεγαλύτερη καταπάτηση της ανθρώπινης ελευθερίας, δηλαδή την δουλεία, μέχρι και το ισχύον Ελληνικό Σύνταγμα του 1957/86/01, η ελευθερία προστατεύεται από την Ελληνική Πολιτεία (άρθρο 5). Στο άρθρο 3 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρεται ότι «κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια», ενώ ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο άρθρο I-2, τονίζει ότι οι αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Και η ΕΣΔΑ κατοχυρώνει την ελευθερία στο άρθρο 4 παράγραφο 1 που ορίζει ότι «ουδείς δύναται να κρατηθεί εις δουλείαν ή ειλωτείαν» και στο άρθρο 5 παράγραφο 1, κατά το οποίο «πάν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν και την ασφάλειαν». Όλες αυτές οι διατάξεις, γενικά διατυπωμένες, αναφέρονται και στα παιδιά. Επιπρόσθετες όμως Συμβάσεις, λειτουργούν ως ασφαλιστικές δικλείδες, προκειμένου να εξασφαλίσουν στα παιδιά το δικαίωμα της ελευθερίας. Τέτοιες είναι για παράδειγμα η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Στο άρθρο 35, αναφέρεται ότι «τα συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών, για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή». Τέλος, η κυρωμένη από το Ελληνικό Κοινοβούλιο (Ν 2102/1992) Διεθνής Σύμβαση για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, στο προοίμιό της προτάσσει το συμφέρον του παιδιού, που αποτελεί τον πρωταρχικό σκοπό της Σύμβασης και στο άρθρο 3 προβλέπει ότι «η μετακίνηση και η κατακράτηση παιδιού θεωρούνται παράνομες» στις περιπτώσεις α και β του εν λόγω άρθρου – εάν παραβιάστηκε το δικαίωμα της επιμέλειας που ανήκε στους γονείς του φερ' ειπείν –. Η απαγωγή παιδιού ρυθμίζεται και από το άρθρο 324 παράγραφος 2 του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο εάν ο ανήλικος δεν έχει συμπληρώσει τα δεκατέσσερα χρόνια του, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι 10 ετών (εκτός εάν η πράξη τελέστηκε από ανιόντα οπότε ο δράστης τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 324).

- b. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, αποτελεί το <<μητρικό>> συνταγματικό δικαίωμα, γύρω από το οποίο αναπτύσσονται όλα τα υπόλοιπα είδη ελευθεριών. Το ισχύον Ελληνικό Σύνταγμα, προστατεύει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας στο άρθρο 5. Ειδικότερα για τα παιδιά, η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο άρθρο 12 τονίζει το δικαίωμα του παιδιού <<σε ελεύθερη έκφραση της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις απόψεις του του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και το βαθμό ωριμότητάς του>>. και στο άρθρο 13, προβλέπεται ότι <<το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερά αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του>>. Στο ίδιο άρθρο, στην δεύτερη παράγραφο, προβλέπονται και περιπτώσεις περιορισμού του δικαιώματος αυτού. Συγκεκριμένα, οι περιορισμοί που ρητώς προβλέπει η Σύμβαση είναι ο σεβασμός των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων και η διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημοσίας τάξεως, της δημοσίας υγείας και την δημοσίων ηθών που, γενικά, αποτελούν περιορισμούς για οποιαδήποτε καταχρηστική άσκηση δικαιώματος. Στο άρθρο 14 της προαναφερθείσας Διεθνούς Συμβάσεως, διακηρύσσεται ότι <<τα συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας>>, και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο άρθρο 24, εδάφιο 2^ο, τονίζει ότι τα παιδιά <<μπορούν ελεύθερα να εκφράζουν την γνώμη τους>>. Ειδικά το θέμα της ελεύθερης ανάπτυξης της θρησκευτικής συνείδησης και τα όρια της έκφρασής της μέσα στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες, έχουν κατά καιρούς απασχολήσει τη νομική πρακτική αλλά και τα δικαστήρια. Η υπόθεση <<Μαθητική Προσευχή>> σε ένα σχολείο της Πάτρας, είναι χαρακτηριστική περίπτωση της σύγκρουσης μεταξύ της ελεύθερης ανάπτυξης της θρησκευτικής συνείδησης και της υποχρεωτικής λατρείας της επίσημης θρησκείας του Κράτους στα σχολεία. Τα πραγματικά περιστατικά της παραπάνω αποφάσεως έχουν ως εξής: ένας μαθητής της τρίτης τάξεως του γυμνασίου συμπεριφέρθη απρεπώς προς την καθηγήτρια των Αγγλικών, διετάρασσε την διδασκαλία των θρησκευτικών και αρνήθηκε να απαγγείλει την προσευχή. Για τη συμπεριφορά του αυτή, ο Γυμνασιάρχης επέβαλε στο μαθητή διήμερη αποβολή απ' όλα τα μαθήματα και, αργότερα οι γονείς του μαθητή υπέβαλαν έγκλιση κατά του Γυμνασιάρχη και της καθηγήτριας Αγγλικών για συκοφαντική δυσφήμιση. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς, ο Σύλλογος των καθηγητών χαρακτήρισε την συμπεριφορά του μαθητή <<επίμεμπτη>> λόγω της συμπεριφοράς του, και οι γονείς του προσέφυγαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Το ΣΤΕ για την έκδοση της απόφασης, στηρίχθηκε στα άρθρα 13 και 16 παρ2 του ισχύοντος Ελληνικού Συντάγματος. Πιο

συγκεκριμένα, το άρθρο 13 κατοχυρώνει την θρησκευτική ελευθερία, ορίζοντας ότι <<Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός, και (παρ2) κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των Νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη...>>. Το άρθρο 16 παρ2 του Ελληνικού Συντάγματος, αναφέρει ότι <<Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και την διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες>>. Η Διεθνής Σύμβαση της Ρώμης της 4^{ης} Νοεμβρίου 1950, με το άρθρο 9 κατοχυρώνει το ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας, στο δε άρθρο 2 του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου, τονίζει το δικαίωμα για εκπαίδευση και το δικαίωμα των γονέων να αναθρέψουν το παιδί τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές και φιλοσοφικές τους πεποιθήσεις. Το ΣτΕ δέχθηκε λοιπόν ότι οι γονείς έχουν δικαίωμα να ζητήσουν από τον Διευθυντή του σχολείου του παιδιού τους να δωθεί άδεια μη παρακολούθησης του μαθήματος των θρησκευτικών, το δικαίωμα δε αυτό το έχει και ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος μαθητής και ο Διευθυντής πρέπει να διερευνήσει τα στοιχεία που δικαιολογούν την άρνηση του μαθητή να παρακολουθήσει το μάθημα των θρησκευτικών, ή, στην προκειμένη περίπτωση, να πεί την μαθητική προσευχή. Το ΣτΕ, λαμβάνοντας υπ' όψιν του τα πραγματικά περιστατικά, την αποβολή του μαθητή και το γεγονός ότι <<εμήνυσε>> τον Διευθυντή και την καθηγήτριά του, δέχτηκε ότι το σχολείο υπέπεσε σε πλάνη, καθώς δεν διερεύνησε τα πραγματικά περιστατικά τα οποία ενδεχομένως δικαιολογούσαν την άρνηση του μαθητή να πεί την προσευχή. Ωστόσο, οι γονείς του εν λόγω μαθητή δεν είχαν δηλώσει στον Διευθυντή λόγους ικανούς να εξαιρέσουν το παιδί τους από το μάθημα των θρησκευτικών, και κατά συνέπεια το ΣτΕ ακύρωσε την προσβαλλόμενη πράξη ως μη νομίμως αιτιολογημένη.

■ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

Το άρθρο 21 παράγραφος 1 του ισχύοντος Ελληνικού Συντάγματος, προστατεύει την οικογένεια, ορίζοντας ότι << η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους >>. Η διάταξη αυτή, έχει επιτακτικό χαρακτήρα, η δε εφαρμογή της είναι άμεση. Η ρήτρα << θεμέλιο συντήρησης και προαγωγής του Έθνους που συνοδεύει το άρθρο 21, προσδίδει ένα ιδιαίτερο κοινωνικό ενδιαφέρον, η δε Κρατική εξουσία ορισμένες φορές παρεμβαίνει στην οικογενειακή ζωή, κυρίως όταν η γονική μέριμνα ασκείται με λανθασμένο τρόπο (για παράδειγμα όταν οι γονείς κακοποιούν το παιδί, ή όταν το τελευταίο έχει μια αντικοινωνική συμπεριφορά) και όταν υπάρχουν ιδιαίτερες σχέσεις εξουσίας (φερ' ειπείν όταν ένας γονέας είναι φυλακισμένος). Επίσης, η γονική μέριμνα είναι << παιδοκεντρική >>, καθώς ασκείται πάντα και μόνο υπέρ του παιδιού.

Ιδιαίτερο δικαίωμα του παιδιού που στηρίζεται με τις οικογενειακές σχέσεις, είναι αυτό της επικοινωνίας του παιδιού με τον γονέα με τον οποίο δεν διαμένει μαζί, για οποιοδήποτε λόγο. Το δικαίωμα της επικοινωνίας με τον άλλο γονέα παρέχεται αρχικά με τον Νόμο 1329/1983 σε περιπτώσεις διαζυγίου, διάστασης των συζύγων αλλά και σε περιπτώσεις μη αναγνωρισμένων τέκνων και τέκνων εκτός γάμου, είναι δε ένα πολύ σημαντικό δικαίωμα, καθώς το παιδί πρέπει να έχει παραστάσεις και από τους δύο γονείς του για την ομαλή ανάπτυξή του. Και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο άρθρο 9 προβλέπει ότι << τα συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή με έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού >>, ενώ το άρθρο 24 παράγραφος 3 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης διακηρύσσει ότι << κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του >>.

Ένα άλλο σημαντικό δικαίωμα του παιδιού, είναι αυτό της οικογενειακής στέγης. Η οικογενειακή στέγη είναι ιδιαίτερα σημαντική για το παιδί, καθώς είναι ο χώρος όπου αναπτύσσει τις πρώτες του προσωπικές σχέσεις με τους γονείς του και αυτοεκφράζεται. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, με κεντρικό άξονα πάντα το συμφέρον του παιδιού, στο άρθρο 8 ορίζει ότι << τα συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για τη διατήρηση... και των οικογενειακών του σχέσεων >>, στο δε άρθρο 9 αναφέρεται ότι << τα συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του, παρά τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους Νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού >>.

Στο άρθρο 20 της ίδιας Σύμβασης, προβλέπεται ότι <<κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το όποιο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους>> και στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, παράγραφος 2, τονίζεται ότι <<δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβαση δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής)>>, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του Νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημόσιαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων>>.

Η οικογενειακή στέγη έχει απασχολήσει και τα εθνικά δικαστήρια. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικίου Σπάρτης (127/2005). Οικογενειακή στέγη είναι το ακίνητο (μονοκατοικία, διαμέρισμα ή άλλος ανάλογος χώρος) που χρησιμεύει για κύρια διαμονή των συζύγων και κατ'επέκτασιν και του ή των τέκνων τους, ανεξάρτητα από το εάν ανήκει στον ένα ή και στους δύο συζύγους ή σε έναν τρίτο (Απ. Γεωργιάδης, Η οικογενειακή στέγη ΕΛΔ 29.1285, Παπαζήση, στον ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου άρθρο 1393 | 1 άρ. 5 σ. 231-232, Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο Β' εκδ. (1998) τόμ. 1, σ. 236, Σταματόπουλος Δ 15 (τ. 326-327). Η ρύθμιση της οικογενειακής στέγης γίνεται πολλές φορές με απόφαση αρμόδιου δικαστηρίου (παραδείγματος χάριν σε περίπτωση διαζυγίου) και πάντα, εκτός από τους λόγους επιείκειας που μπορεί να επικαλεστεί ο ένας από τους 2 συζύγους για παραχώρηση χρήσεως της οικογενειακής στέγης, λαμβάνεται υπ' όψιν και το συμφέρον του τέκνου.

■ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

Το δικαίωμα στην παιδεία αποτελεί το βασικότερο μέσον για την πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου. Όλοι πλέον, έχοντας πλήρως κατανοήσει την σημασία της παιδείας, φροντίζουν να την προστατεύουν και να την διεκδικούν. Το ίδιο το Ελληνικό Σύνταγμα του 1975/86/01 στο άρθρο 16 παρ 2 ορίζει ότι <<Η Παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες>>, η δε παράγραφος 4 προβλέπει ότι <<όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια.....>>. Το δικαίωμα στην παιδεία κατοχυρώνεται και από Διεθνείς Συμβάσεις. Στο άρθρο 2 του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ τονίζεται ότι <<κανείς δεν μπορεί να στερηθεί του δικαιώματος να εκπαιδευτεί>> και στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το δικαίωμα στην Παιδεία προστατεύεται με το άρθρο 36 σύμφωνα με το οποίο <<καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στην στοιχειώδη και βασική της βαθμίδα. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητές τους >>.

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση ανήκει πρωτίστως στα παιδιά. Γιατί πάντοτε ο άνθρωπος έχει δικαίωμα στην δια βίου παιδεία, ειδικά στην δική μας εποχή, τα παιδιά είναι όμως αυτά που πρέπει σε κάθε περίπτωση να απολαμβάνουν και να διεκδικούν όπου πρέπει το δικαίωμά τους στην παιδεία. Αρχίζοντας από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο άρθρο 28 τονίζει ότι <<τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στη εκπαίδευση ...παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση(άρθρο 2) και προάγουν και ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με σκοπό να συμβάλλουν κυρίως στην εξάλειψη της άγνοιας και του αναλφαβητισμού στον κόσμο και να διευκολύνουν την πρόσβαση στις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και τις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους>>. Στο άρθρο 29 της ίδιας σύμβασης αναφέρεται ότι <<τα συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί

- a. στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του.....
- b. στην προετοιμασία του παιδιού για μία υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής>>.

Σημαντική είναι και η έγκαιρη επέμβαση του Συνηγόρου του Παιδιού προκειμένου να προστατευτεί το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση. Ενδεικτική είναι η διαμεσολάβησή του στο θέμα της υποχρέωσης των μαθητών να αγοράζουν τα ξενόγλωσσα βιβλία (υπόθεση 18556/2007). Η αρχική έρευνα απεδείκνυε ότι το Υπουργείο Παιδείας δεν είχε λάβει τα απαραίτητα μέσα, με αποτέλεσμα τα ξενόγλωσσα βιβλία να αποκτώνται κατ'όπιν δαπάνης των γονέων των μαθητών. Ο συνήγορος για το Παιδί απευθύνθηκε στη Διεύθυνση Σπουδών Δ.Ε. (έγγραφο με αριθμό πρωτ.140923/Γ2), κάνοντας επίκληση του άρθρου 16 παρ.4 του Ελληνικού Συντάγματος που κατοχυρώνει την δωρεάν Παιδεία. Συγκεκριμένα, ζήτησε από τη Διεύθυνση ΔΕ του Υπουργείου Παιδείας να δωθούν εξηγήσεις για τη μη κάλυψη των εξόδων για τα ξενόγλωσσα βιβλία, τη στιγμή που το Σύνταγμα ορίζει ότι οι μαθητές είναι απαλλαγμένοι από την καταβολή διδάκτρων, έχουν δε δικαίωμα να αποκτούν τουλάχιστον τα στοιχειωδώς απαραίτητα διδακτικά μέσα, προκειμένου να συμμετέχουν αποτελεσματικά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Δεδομένου ότι τα βιβλία αποτελούν τα στοιχειωδώς απαραίτητα διδακτικά μέσα, ο Συνήγορος για το Παιδί έκρινε ότι ήταν अपαράδεκτη η μη δωρεάν διανομή τους στους μαθητές. Η απαντητική επιστολή του Υπουργείου Παιδείας αποτελεί την δικαίωση του έργου του Συνηγόρου του Παιδιού. Δεσμεύτηκε για την έναρξη διαδικασίας συγγραφής των ξενόγλωσσων βιβλίων από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, και επίσης, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των μαθητών, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο πρόβη στην αγορά των πνευματικών δικαιωμάτων ξενόγλωσσων βιβλίων και την εκχώρηση δικαιωμάτων αποκλειστικότητας από Έλληνες ή ξένους εκδότες και ο ΟΕΔΒ να αναλάβει την εκτύπωση των βιβλίων αυτών. Διευκρινίστηκε τέλος ότι η δέσμευση αφορούσε τη χρονιά 2009-2010. Αποδεικνύεται με αυτό τον τρόπο ότι η Ελλάδα μεριμνά για την προστασία του δικαιώματος στην Παιδεία και ότι ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπάρχει για την προστασία του δικαιώματος του παιδιού στην Παιδεία.

■ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗ ΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΕ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η παιδική εργασία είναι η απόδειξη της-δυστυχώς ακόμα και στις ημέρες μας-μειονεκτικής και ευάλωτης θέσης του παιδιού στην ανθρώπινη κοινωνία. Τα αποτελέσματα της έρευνας της UNICEF τον Νοέμβριο 2001 που διεξήχθη στο Λεκανοπέδιο Αττικής με τη βοήθεια της ΚΑΠΑ RESEARCH είναι ενδεικτικά του μέτρου της παιδικής εκμετάλλευσης. Το 7% των ερωτηθέντων παραδέχτηκαν ότι είχαν υπ'όψιν τους ένα παιδί που να έχει πέσει θύμα εκμετάλλευσης και το 49.2% όσων γνώριζαν παιδιά-θύματα εκμετάλλευσης αναφέρονταν σε παιδιά που εξαναγκάζονταν σε εργασία. Η έρευνα έδειξε ότι τα παιδιά που εξαναγκάζονταν σε εργασία ήταν κατά 45,4% παιδιά προσφύγων, και μετά, με ποσοστό 31,1% ακολουθούσαν τα παιδιά που προέρχονταν από διαλυμένες οικογένειες. Ο εξαναγκασμός από τους γονείς σε εργασία για ίδιον όφελος θεωρείται η κύρια αιτία (53,3%) και η δεύτερη σημαντικότερη αιτία της παράνομης παιδικής εργασίας είναι η ύπαρξη οργανωμένων παράνομων κυκλωμάτων (26,6%). Η πλειοψηφία των Ελλήνων σύμφωνα με την έρευνα, θεωρούσε τα ποσοστά της παιδικής εκμετάλλευσης, της παράνομης παιδικής εργασίας και της παιδικής πορνείας τόσο υψηλά στην Ελλάδα, που τα ανέδειξε σε σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, ενώ ένα 7 στους 10 Έλληνες, έκρινε ότι η νομοθεσία στην χώρα μας ήταν ανεπαρκής και δεν μπορούσε να συμβάλει στην εξάλειψη του φαινομένου.

Γενικότερα, η ομάδα εκείνη που πλήττεται περισσότερο είναι εκείνη των μεταναστών (65,5%). Η παιδική εργασία είναι η κυριότερη μορφή παιδικής εκμετάλλευσης (67,8%), όσα χρήματα κερδίζουν τα παιδιά συνήθως ενισχύουν το οικογενειακό εισόδημα, οι δε συνθήκες εργασίας των παιδιών περιγράφονται άλλοτε ως <<πολλές ώρες>> (43,4%), <<επικύνδυνες-τραυματισμοί και ατυχήματα >> (20,2%), ενώ το 13,1% μιλάει για <<ανθυγιεινές συνθήκες -μολύνσεις-ασθένειες>>. Αλλά και στις κοινότητες των τσιγγάνων, ένα ποσοστό της τάξης του 44,1% δηλώνει ότι τα παιδιά εξωθούνται σε παράνομη παιδική εργασία. Εξυπακούεται ότι όλα τα παιδιά που εργάζονται, δεν πηγαίνουν σχολείο.

Σύμφωνα με στοιχεία της UNICEF ακόμα και σήμερα υπάρχουν 317 εκατομμύρια οικονομικά ενεργά παιδιά στον κόσμο ηλικίας 5-17 ετών από τα οποία 218 εκατομμύρια εμπλέκονται σε κάποια μορφή παιδικής εργασίας. 126 εκατομμύρια εργάζονται κάτω από επικύνδυνες συνθήκες, σε επιβλαβείς ή επικύνδυνες εργασίες όπως σε ορυχεία και εργοστάσια ή εκτίθενται σε επικύνδυνες ουσίες όπως χημικά και γεωργικά εντομοκτόνα. Σχεδόν τα 5,7 εκατομμύρια από αυτά εργάζονται σε ιδιαίτερα αποτρόπαιες συνθήκες, εξαναγκασμένα σε καταναγκαστική εργασία λόγω χρεών ή δουλείας. Η UNICEF προτείνει την εκπαίδευση προκειμένου να εξαλείψει την παιδική εργασία. Αλλά και Διεθνείς Συνθήκες κατοχυρώνουν το δικαίωμα του παιδιού στη μη εργασία, καταδικάζοντας παράλληλα και όποια προσπάθεια επιδιώκει να προσβάλει το προαναφερθέν δικαίωμα του παιδιού.

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού που κυρώθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο το 1992 απαγορεύει ρητώς την παιδική εργασία στο άρθρο 32 όπου << τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που ενέχει κινδύνους ή που μπορεί να εκθέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή του ή να βλάψει την υγεία του ή την σωματική,πνευματική,ψυχική,ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή του>>.Στο ίδιο άρθρο,στην παράγραφο 2,η Σύμβαση καλεί όλα τα συμβαλλόμενα Κράτη να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να προστατεύσουν τα παιδιά από την παιδική εργασία και προβλέπει:

- a. να οριστεί ένα κατώτατο όριο ή κατώτατα όρια ηλικίας για την είσοδο στην επαγγελματική εργασία
- b. να προβλεφθεί μία κατάλληλη ρύθμιση των ωραρίων και των συνθηκών εργασίας
- c. να προβλεφθούν κατάλληλες ποινές και άλλες κυρώσεις,για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του παραπάνω άρθρου.

Επίσης,η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο άρθρο 4 αναφέρει ότι <<ουδείς δύναται να υποχρεωθεί εις αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία>> και ο Ν 3144/2003 ορίζει ότι << όσοι δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους απαγορεύεται να απασχολούνται σε εργασίες, έργα ή δραστηριότητες οποιασδήποτε μορφής,που από τη φύση τους ή τις συνθήκες που εκτελούνται είναι πιθανό να βλαψουν την υγεία,την ασφάλεια ή να προσβάλλουν την ηθική τους.Οι εργασίες,τα έργα και οι δραστηριότητες αυτές καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων,σύμφωνα με την παρ.1 του άρθρου 4 του Ν 2918/2001(ΦΕΚ Α' 199)με τον οποίο κυρώθηκε η 182 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας μετά από διάλογο με τις εργοδοτικές και εργατικές οργανώσεις και γνώμη του Ανώτατου Συμβουλίου Εργασίας,αφού ληφθούν ιδιαιτέρως υπόψη και οι εξής συνθήκες :

- 1) το ανθυγιεινό περιβάλλον(όπως:επικίνδυνες ουσίες,παράγοντες και διαδικασίες,θερμοκρασία,θόρυβος και δονήσεις επιβλαβείς για την υγεία),
- 2) η πολύωρη απασχόληση ή η νυκτερινή απασχόληση ή η απασχόληση όπου ο ανήλικος είναι εκτεθειμένος σε φυσική,ψυχολογική ή σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση,
- 3) η εργασία με τη χρήση επικίνδυνου εξοπλισμού,μηχανημάτων και εργαλείων ή εργασία που περιλαμβάνει χειρωνακτική διακίνηση ή μεταφορά βαρέων φορτίων,
- 4) η εργασία που πραγματοποιείται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους,του νερού,σε επικίνδυνα ύψη ή σε χώρους υπό περιορισμό.

Στο ίδιο άρθρο,στη παράγραφο 4,προβλέπεται ότι << ο εργοδότης που παραβιάζει τις διατάξεις και απασχολεί ανηλίκους σε εργασίες ή δραστηριότητες κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος,τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο(2)ετών και με χρηματική ποινή.Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος έχει την επιμέλεια ανηλίκου που απασχολείται σε εργασία,έργο,ή δραστηριότητες κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος.Ο εργοδότης τιμωρείται επιπλέον και με τις διοικητικές κυρώσεις των παρ.1 έως 5 του άρθρου 16 του Ν 2639/1998 όπως ισχύουν.

Η προστασία του δικαιώματος του παιδιού στη μη απασχόληση σε εργασία δεν σταματάει όμως στις παραπάνω προαναφερθείσες Συνθήκες. Με τον Ν 2918/2001 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 182 για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους. Στο άρθρο 3 αναλύεται η έκφραση << οι χειρότερες μορφές εργασίας των παιδιών >>, όπου περιλαμβάνονται:

- όλες οι μορφές δουλείας ή ανάλογες πρακτικές, όπως η πώληση και το δουλεμπόριο των παιδιών, η δέσμευση λόγω χρεών και η αναγκαστική εργασία (και η δουλοπαροικία), καθώς και η αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία, περιλαμβανομένης και της υποχρεωτικής ή αναγκαστικής στράτευσης των παιδιών, με σκοπό τη χρησιμοποίησή τους σε ένοπλες συγκρούσεις,
- η χρησιμοποίηση, η δέσμευση και η προαγωγή του παιδιού στην πορνεία και στην παραγωγή πορνογραφικού υλικού,
- η χρησιμοποίηση, η δέσμευση ή η προαγωγή (προσφορά) παιδιού σε παράνομες δραστηριότητες, κυρίως για την παραγωγή και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, όπως ορίζονται στις σχετικές Διεθνείς Συμβάσεις,
- εργασίες, οι οποίες, από την φύση τους ή κάτω από τις συνθήκες που εκτελούνται, είναι πιθανό να βλάψουν την υγεία, την ασφάλεια ή την ηθική του παιδιού.

Επίσης, η Σύσταση της Επιτροπής, της 15^{ης} Σεπτεμβρίου 2000, περί επικύρωσης της Σύμβασης αριθ. 182 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) της 17^{ης} Ιουνίου 1999, σχετικά με τις απαγορεύσεις και τις άμεσες ενέργειες για την κατάργηση των χειρίστων μορφών παιδικής εργασίας, αναγνωρίζει ότι ελάχιστη ηλικία για έξοδο στην εργασία είναι το δέκατο όγδοο έτος (18), τόνίζει μάλιστα ότι η αποτελεσματική κατάργηση των χειρίστων μορφών παιδικής εργασίας είναι ένας στόχος της Κοινότητας που τέθηκε από παλιά και καλεί όλα τα Κράτη μέλη που δεν ενήργησαν σχετικά, να επικυρώσουν την παραπάνω Σύμβαση.

Άλλα κείμενα που προστατεύουν τα παιδιά από την παράνομη εργασία είναι ο Ν 1837/1989 περί προστασίας των ανηλίκων κατά την απασχόληση, και τέλος, ο Ν 1346/1983 περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της Εργατικής Νομοθεσίας και ρύθμισης διαφόρων θεμάτων, η απόφαση του Υπουργείου Εργατικών και Κοινωνικών Ασφαλίσεων οικ. 130621/2003 (<<Εργασίες, έργα και δραστηριότητες στις οποίες απαγορεύεται να απασχολούνται οι ανήλικοι>>).

■ ΚΡΙΣΕΙΣ

Παραπάνω αναλύθηκε η κατάσταση των Συνταγματικών Δικαιωμάτων του Παιδιού. Τόσο το Ελληνικό Σύνταγμα του 1975/86/01, όσο και Διεθνείς Συμβάσεις, καθορίζουν είτε σε γενικό (λόγου χάριν η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα) είτε σε ειδικό πλαίσιο (με κυριότερη τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού) τα δικαιώματα των παιδιών, τους τρόπους προστασίας τους και, ορισμένες φορές, και τις ποινές που προβλέπονται για εκείνους που τα προσβάλλουν.

Όσον αφορά το συνταγματικό Δικαίωμα του παιδιού στη ισότητα, θεωρώ ότι ακόμα και σήμερα βάλλεται με διάφορους τρόπους. Γενικά στις ευρωπαϊκές χώρες, παρατηρείται μία περιθωριοποίηση των παιδιών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών, κυρίως στα σχολεία. Αλλά ακόμα μεγαλύτερη παραβίαση της ισότητας παρατηρείται στις ανατολικές χώρες. Από την γνωστή πρακτική της Κίνας να επιβάλλει τη θανάτωση των νεογέννητων κοριτσιών λόγω του προβλήματος του υπερπληθισμού, μέχρι και την διάκριση των παιδιών στον μουσουλμανικό χώρο ανάλογα με το φύλο του παιδιού και την σαφή υπεροχή των αγοριών, η ισότητα είναι ιδιαίτερα εύθραυστη εκεί. Χαρακτηριστική είναι η έκθεση της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών στη Συρία (CRC/C/OPAC/SYR /1/18 April 2007). Η Επιτροπή διατυπώνει στην εισαγωγή της έκθεσής της τη λύπη της για το γεγονός ότι, παρά την προσπάθεια του Κοινοβουλίου της Συρίας, δεν έχουν όλα τα παιδιά (που, σημειωτέον, αποτελούν το 39,6% του συνολικού πληθυσμού) πρόσβαση σε διευκολύνσεις και αγαθά, ενώ, το ίδιο το Σύνταγμα ρητά ορίζει ότι γενικά, στον στρατό κατατάσσονται μόνο αγόρια και σε κατάσταση ανάγκης, βοηθούν μόνο τα τελευταία. Στην Ελλάδα, ο Συνήγορος του Πολίτη αλλά και η UNICEF, έχουν πολλές φορές παράμβει προκειμένου να δευθετήσουν την διάκριση που παρατηρείται στα σχολεία και που κυρίως πλήττει παιδιά μεταναστών, προσφύγων και παιδιά που ανήκουν στη φυλή Ρομά. Η διάκριση αυτή, εννοείται, συνεχίζεται και μετέπειτα, σε μεγαλύτερες βαθμίδες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (αν και τα περισσότερα παιδιά συνήθως έχουν διακόψει την φοίτηση στο σχολείο ήδη από το Δημοτικό).

Αλλά, το Συνταγματικό Δικαίωμα του Παιδιού στην ζωή, την υγεία και την αγνότητα, κατά τη γνώμη μου βρίσκεται σε ακόμα πιο άσχημη θέση. Δυστυχώς υπάρχουν ακόμα και σήμερα παιδιά που, είτε θανατώνονται – ακόμα και από τους ίδιους τους γονείς τους για διάφορους λόγους με κυριότερο αυτόν της ανέχειας – είτε πέφτουν θύματα απαγωγής από διάφορα κυκλώματα. Σύμφωνα με έκθεση της UNICEF για την 25^η Απριλίου, παγκόσμια ημέρα κατά της ελονοσίας, σημειώθηκε ότι, παρά την βελτιωμένη εικόνα που παρατηρήθηκε για το 2009, κυρίως στα αφρικανικά Κράτη, η ασθένεια αυτή εξακολουθεί να σκοτώνει 1 εκατομμύριο ανθρώπους και κυρίως παιδιά στην Αφρική. Από την άλλη πλευρά, η έκθεση ανέφερε ότι, χάρη στην έγκαιρη επέμβαση του Οργανισμού και την ευαισθητοποίηση του κοινού μέσω των τηλεμαραθωνίων, επιταχύνθηκαν οι αποτελεσματικές παρεμβάσεις κατά της ελονοσίας και μειώθηκαν τα κρούσματα και οι θάνατοι σε χώρες όπως η Ερυθραία, η Ρουάντα, η Ζάμπια και η Μαδαγασκάρη.

Συνεχίζοντας η UNICEF, παραθέτει και μία άλλη αιτία που είναι υπαίτια για τον θάνατο παιδιών. Και αυτή είναι ο υποσιτισμός. Ο υποσιτισμός είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στο θάνατο πολλών παιδιών στον κόσμο, καθώς περίπου 148 εκατομμύρια παιδιά στη Γη υποσιτίζονται. Το ελπιδοφόρο μήνυμα είναι ότι έχει καταγραφεί μία πτώση της τάξης του 27% της παιδικής θνησιμότητας στον κόσμο, καθώς, από το 1960, τα ποσοστά της κάτω των 5 ετών θνησιμότητας παγκοσμίως, μειώθηκαν κατά περισσότερο από 60% και τα νέα στοιχεία δείχνουν πως η τάση για περαιτέρω μείωση συνεχίζεται. Στις βιομηχανικές χώρες υπάρχουν κατά μέσο όρο μόνο έξι θάνατοι για κάθε 1000 ζώντα νεογνά. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τα στοιχεία της UNICEF, 12,7 εκατομμύρια παιδιά κάτω των 5 ετών πέθαναν σε όλο τον κόσμο το 1990 ενώ το 2007 οι παιδικοί θάνατοι μειώθηκαν σε περίπου 9,2 εκατομμύρια. Παρόλα αυτά, τα υψηλότερα ποσοστά παιδικής θνησιμότητας εξακολουθούν να εμφανίζονται στην Αφρική. Στη Σιέρα Λεόνε, την χώρα με τα υψηλότερα επίπεδα παιδικής θνησιμότητας κάτω των 5 ετών στον κόσμο, 262 στα 1000 παιδιά πεθαίνουν πριν τα πέμπτα τους γενέθλια. Εκεί χρειάζεται μεγαλύτερη προσπάθεια τόσο από τους Διεθνείς Οργανισμούς Κυβερνητικούς και μη, όσο και από τους ιδιώτες, προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση.

Η κατάσταση είναι ακόμα πιο τραγική όμως στην παραβίαση του δικαιώματος του παιδιού στην αγνότητα. Σύμφωνα με έκθεση της UNICEF, Σε όλο τον κόσμο 1,2 εκατομμύρια παιδιά πέφτουν θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας (trafficking) κάθε χρόνο.

Η χρήση παιδιών ως εμπορικού αντικειμένου για εργασία ή σεξ είναι μια κερδοφόρα διεθνής επιχείρηση η τρίτη μετά το εμπόριο όπλων και των ναρκωτικών. Είναι όμως και η χειρότερη εικόνα διεφθαρμένων σύγχρονων κοινωνιών που χρησιμοποιούν παιδιά ως σκεύη ηδονής. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία του Συνηγόρου για το Παιδί, τις περισσότερες φορές, θύματα σε Ξουαλικής εκμετάλλευσης πέφτουν παιδιά από οικογένειες μεταναστών. Παρά τη Διεθνή δράση και τις Διεθνείς Συνθήκες που έχουν κατά καιρούς υπογραφεί, το νοσηρό αυτό φαινόμενο κρατεί πολύ καλά, θεωρώ δε ότι οι ποινές για την παιδεραστία και τη διακίνηση πορνογραφικού υλικού με παιδιά πρέπει να γίνουν ακόμα πιο αυστηρές.

Το Συνταγματικό Δικαίωμα του Παιδιού στην ελευθερία και στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προστατεύεται καλύτερα, ωστόσο και εκεί θα πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας τις περιπτώσεις παιδιών που τελούν υπό καθεστώς δουλείας και δουλοπαροικίας και υποχρεώνονται σε βαριές εργασίες. Πάντως, χάρη στην ανάπτυξη των τεχνολογικών μέσων, τα παιδιά έχουν σήμερα μεγαλύτερη δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους τόσο στην οικογένεια όσο και στην κοινωνία τους.

UNICEF org (το υλικό αντλήθηκε από τη επίσημη ιστοσελίδα του ΔΟ)

Το Δικαίωμα του Παιδιού την οικογένεια, είναι ιδιαίτερα προστατευμένο και προωθημένο τόσο από Εθνικά Συντάγματα, όσο και από Διεθνείς Συμβάσεις. Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού κατοχυρώνει αυτό το δικαίωμα μαζί με μία σειρά από ειδικότερες διατάξεις που ρυθμίζουν την επιτροπεία, την υιοθεσία κλπ.

Περισσότερο θίγεται, θεωρώ, το Δικαίωμα του Παιδιού στην

Παιδεία. Εδώ, υπάρχουν παιδιά που τυχαίνουν της δυνατότητας να απολαμβάνουν το δικαίωμά τους και άλλα που το στερούνται. Η χαρακτηριστική περίπτωση παιδιών που δεν πηγαίνουν σχολείο είναι αυτή των παιδιών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών. Συνήθως τα περισσότερα από αυτά δεν έχουν ληξιαρχική πράξη γεννήσεως που απαιτείται για την είσοδό τους στο σχολείο, αλλά πολλά από αυτά αναγκάζονται να διακόψουν τις σπουδές τους για να δουλέψουν. Αλλά και η περίπτωση των παιδιών από τη Συρία στη κατεχόμενη από το Ισραήλ περιοχή είναι εξίσου απογοητευτική. Σύμφωνα με την προαναφερθείσα έκθεση ((CRC/C/OPAC/SYR /1/18 April 2007) της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, τα περισσότερα παιδιά από τη Συρία δεν μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στα σχολεία και στα πανεπιστήμια, λόγω των ιδιαίτερα υψηλών διδάκτρων. Τόσο ο Συνήγορος για το Παιδί όσο και η UNICEF, τονίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην παιδεία καθώς είναι το κατεξοχήν μέσον που θα το βοηθήσει στην μετεξέλιξή του στην ανθρώπινη κοινωνία και τονίζουν την ανάγκη να ληφθούν τα απαραίτητα μέσα από την Πολιτεία προκειμένου να έχουν όλα τα παιδιά πρόσβαση στην παιδεία. Χαρακτηριστική είναι η έκθεση της UNICEF, για τα παιδιά από τις πρώην χώρες-μέλη της Σοβιετικής Ένωσης για το 2007. Στη Γενεύη στις 20 Σεπτεμβρίου 2007 κοινοποίησε ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα στην Κεντρική-Ανατολική Ευρώπη και την Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών άφηναν εκατομμύρια παιδιά κάθε χρόνο χωρίς εκπαίδευση. Η Αρμενία, η Γεωργία, το Κιργιστάν, η Μολδαβία και το Τατζικιστάν, χώρες με χαμηλούς οικονομικούς δείκτες παρουσίαζαν τα χαμηλότερα επίπεδα παρακολούθησης, λιγότερο από 50% για το λύκειο και σε μερικές περιπτώσεις λιγότερο από 30% για την προσχολική ηλικία, ενώ η έκθεση εντόπισε δύο ακόμα ζητήματα που αφορούν τη UNICEF: την κατάσταση των παιδιών των Ρόμα και την ισότητα των φύλων. Σε τρεις από τις χώρες με τις μεγαλύτερες κοινότητες Ρόμα (Βουλγαρία, Ουγγαρία και Ρουμανία) μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό παιδιών Ρόμα πηγαίνουν σχολείο πέρα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε σύγκριση με τα υπόλοιπα παιδιά. Η φοίτηση των παιδιών Ρόμα κυμαίνεται από 10%-35% στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε όλη την περιοχή μόνο το 1% των παιδιών των Ρόμα είχαν φοιτήσει στην ανώτερη εκπαίδευση. Αυτή είναι μία ενδεικτική μόνο κατάσταση της ευκαιρίας που έχουν τα παιδιά στον κόσμο να πάνε σχολείο, και κυρίως σε χώρες όπου επικρατεί η ανέχεια.

Στην Ελλάδα, ο Συνήγορος του Παιδιού στο θέμα της Παιδείας έχει κάνει πολύ σημαντικό έργο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Συνήγορος του Παιδιού πέτυχε, με την έκδοση σύστασης προς το Υπουργείο Παιδείας, να υιοθετηθεί η θέση, που αποτελεί επιταγή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του

Παιδιού, ότι όλοι ανεξαιρέτως οι ανήλικοι έχουν δικαίωμα να φοιτούν στην εκπαίδευση,

ακόμη και αν δεν έχουν νομιμοποιητικά έγγραφα για την διαμονή τους στη χώρα.

Ο Συνήγορος για το Παιδί (το υλικό αντλήθηκε από την επίσημη ιστοσελίδα)

UNICEF org (το υλικό αντλήθηκε από τη επίσημη ιστοσελίδα του ΔΟ)

ΟΗΕ (υλικό από την επίσημη ιστοσελίδα του ΔΟ)

Επίσης, σύμφωνα με τον Συνήγορο του Παιδιού, Η **εκπαίδευση στα δικαιώματα** με συμμετοχικές μεθόδους μπορεί να βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό την οριοθέτηση και την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των μελών των σχολικών κοινοτήτων. Ο Συνήγορος του Παιδιού προωθεί πειραματικά και στις δύο πρώτες βαθμίδες εκπαίδευσης εργαλεία και πρακτικές για την εκπαίδευση στα δικαιώματα και διεξάγει σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς σε διάφορες περιοχές της χώρας. Το γεγονός ότι ακόμη σήμερα υπάρχουν σχολεία σε προκατασκευασμένα οικήματα (κοντέινερ) χωρίς επάρκεια χώρων και μέσων, ή χωρίς ράμπες και προσβασιμότητα για άτομα με αναπηρία, ακόμα και όταν πρόκειται για τις πλέον ευαίσθητες ομάδες μαθητών (με ειδικές ανάγκες ή κατοίκους υποβαθμισμένων περιοχών) αποτελεί επίσης πρόκληση για το Υπουργείο Παιδείας.

- Η συστηματική διάγνωση, αξιολόγηση και υποστήριξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εξυπηρετείται πλέον από τον θεσμό των ΚΔΑΥ. Παρά την σημαντική πρόοδο των τελευταίων ετών στον τομέα αυτόν, χρειάζεται να ενταθούν οι προσπάθειες για την ολοκληρωμένη εφαρμογή του θεσμού, με επάρκεια προσλήψεων, καθώς σήμερα υπάρχουν σε ορισμένες περιφέρειες της χώρας πολύ χρονοβόρες διαδικασίες (ραντεβού μέχρι και δύο χρόνια μετά το αίτημα) για να μπορέσει ένας μαθητής να έχει πρόσβαση στις υπηρεσίες των κέντρων αυτών, τις περισσότερες δε φορές υπάρχει αδυναμία υλοποίησης της υποστηρικτικής τους αποστολής.

Γενικά, η συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας και του Συνηγόρου για το Παιδί, σε συνεργασία και με την UNICEF, μπορεί να συμβάλει στην εμπέδωση του Συνταγματικού Δικαιώματος των Παιδιών για Παιδεία και να βοηθήσει έτσι ώστε όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους.

Τέλος, το Συνταγματικό Δικαίωμα του Παιδιού στη μή απασχόληση σε εργασία, αποτελεί το πιο συζητημένο δικαίωμα του παιδιού, το οποίο προσβάλλεται ακόμα και σήμερα με διάφορους τρόπους. Με την ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας κατά της Παιδικής Εργασίας - Πέμπτη 12 Ιουνίου - η UNICEF επισημαίνει πως κάθε παιδί έχει δικαίωμα να προστατεύεται από οικονομική εκμετάλλευση και εργασία σε μέρη ή συνθήκες που βλάπτουν την υγεία του ή παρενοχλούν την εκπαίδευσή του (άρθρο 32 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού). Όμως, ακόμη και σήμερα σε όλο τον κόσμο υπάρχουν περίπου 317 εκατομμύρια οικονομικά ενεργά παιδιά ηλικίας 5-17 ετών, από τα οποία τα 218 εκατομμύρια εμπλέκονται σε κάποια μορφή παιδικής εργασίας. Από τα τελευταία, τα 126 εκατομμύρια εργάζονται κάτω από επικίνδυνες συνθήκες, σε επιβλαβείς ή επικίνδυνες εργασίες όπως σε ορυχεία και εργοστάσια ή εκτίθενται σε επικίνδυνες ουσίες όπως χημικά και γεωργικά εντομοκτόνα. Σχεδόν τα 5,7 εκατομμύρια από αυτά τα παιδιά εργάζονται σε ιδιαίτερα αποτρόπαιες συνθήκες, εξαναγκασμένα σε καταναγκαστική εργασία λόγω χρεών ή σε δουλειά. Οι εκθέσεις της UNICEF καταδεικνύουν την ζοφερή αυτή κατάσταση όπου πολλά παιδιά εξαναγκάζονται σε δουλειά, άλλοτε γιατί η οικογένειά τους τους το επιβάλλει προκειμένου να ενισχυθεί το-πολύ χαμηλό-οικογενειακό εισόδημα, και άλλοτε γιατί τελούν υπό καθεστώς δουλείας. Σήμερα, σε όλο τον κόσμο, περίπου 93 εκατομμύρια παιδιά δεν πηγαίνουν σχολείο ενώ πάνω από το 53% των παιδιών εκτός της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι κορίτσια. Η παροχή εκπαίδευσης - ιδιαίτερα στα κορίτσια - που είναι για τη UNICEF προτεραιότητα, ενδυναμώνει τη θέση των παιδιών και τα προστατεύει από κάθε μορφή εκμετάλλευσης. Η UNICEF επιδιώκει τη συνεργασία με τα Εθνικά Υπουργεία και προτείνει μέτρα προκειμένου να προστατευτεί το Συνταγματικό Δικαίωμα του Παιδιού στη μή απασχόληση σε εργασία. Η UNICEF προσπαθεί συγκεκριμένα :

- Να βοηθήσει τα παιδιά - ιδιαίτερα παιδιά μειονοτήτων και από φτωχές περιοχές - να παρακολουθήσουν το σχολείο, καθώς διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο να εξαναγκαστούν σε εργασία.
- Να υποστηρίξει τα παιδιά ώστε να παραμείνουν στο σχολείο και να ολοκληρώσουν τη βασική τους εκπαίδευση, εξασφαλίζοντας φιλικής προς τα παιδιά εκπαίδευσης υψηλής στάθμης.

Αλλά και ο Συνήγορος για το Παιδί έχει αναλάβει εξίσου σημαντική δράση προκειμένου να προφυλάξει τα παιδιά από την παράνομη παιδική εργασία. Πρωτίστως έχει δραστηριοποιηθεί προκειμένου να εξαλειφθούν από την χώρα μας απαράδεκτες μορφές εργασίας όπως πώληση μικροαντικειμένων στους δρόμους, επαιτεία, πορνεία, και άλλα.

■ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Καταληκτικά, τα Συνταγματικά Δικαιώματα του Παιδιού ήταν, είναι και θα είναι πάντα ένα ζήτημα που θα απασχολεί την Παγκόσμια Κοινωνία. Ο δυτικοευρωπαϊκός κόσμος είναι υποχρεωμένος να μεριμνά για την θωράκιση των Δικαιωμάτων του Παιδιού παντού και να παρεμβαίνει όπου κρίνεται αναγκαίο προκειμένου να ρυθμιστούν καταστάσεις που στρέφονται εναντίον των παιδιών και του συμφέροντός τους. Η ζωή, η υγεία, η ελευθερία, η αγνότητα, η οικογένεια, η παιδεία και η μη απασχόληση σε εργασία είναι βασικά Δικαιώματα που εξασφαλίζουν την ποιότητα ζωής του παιδιού και το θωρακίζουν για το μέλλον του. Τέλος, όλοι οι Διεθνείς Οργανισμοί Κυβερνητικοί και Μή Κυβερνητικοί πρέπει να συνεχίσουν το δύσκολο έργο που έχουν αναλάβει, να εξασφαλίσουν δηλαδή τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευκαιρίες και για τα παιδιά εκείνα που αυτή τη στιγμή μπορεί να μην γνωρίζουν καν τα δικαιώματά τους.